

DE AANMUNTING VAN ZILVEREN EN "ZWARTE" MUNTEN IN VLAANDEREN

ONDER LODEWIJK VAN NEVERS (1322-46)

Zoals bij onze vorige studie over de goudmunten van Lodewijk van Nevers (1) baseren we ons op de archivalia (2) en het bestaande muntmateriaal.

1. DE GESCHREVEN STUKKEN

Over de periode van 1322 tot 8.8.1331 valt wegens het gebrek aan geschreven stukken weinig te zeggen. Heeft Lodewijk van Nevers vóór 8.8.1331, naast de royaal ook zilvermunten laten slaan? Werd de muntslag gedurende deze periode voortgezet op naam van Robrecht van Bethune of werd hij stopgezet? Als eerste concreet gegeven beschikken we over de instructie van 8.8.1331 (3), waarbij "*Jehan de Sепенin de le duché de Milan*" (4) gemachtigd werd om munten te slaan "*en nostre ville d'Alost*" te weten :

1. "... *monnoie noire qui soit de sept puceois et demie de loy argent le roy ...*" (= 1 den. 21 gr.), en 22 s. (=264) per mark van Troyes. Deze munten moesten een koers hebben van "*maille parisie*" (= 1/2 par.). Er werd geen sleischat op gegeven maar de muntmeester had de plicht er voldoende van te maken ("*tant qu'il devra suffire a nostre pays*").
2. "... *monnoie blanche qui soit a x deniers et maille d'argent le roy*" (= 10 den. 12 gr.) en 19 s. (= 228) per mark van Troyes met een koers van "*iiij parisie le pieche et pour six des mailles noires dessus dites*". De sleischat bedroeg 12 d. par. per mark.
3. "... *monnoie qui soit de loy dessus dicte...*" van 9 s. 6 d. (= 114) per mark van Troyes, "... *et devra avoir son cours casonne pieche pour six parisie et pour six oboles noires dessus dicte...*" (5).

Aan deze instructie hangen nog twee brieven (6), eveneens van 8.8.1331. De eerste is de aanstellingsbrief van Jakob van Beernem (7) als wardijn in de munt te Aalst. De tweede is gericht aan de baljuw van Aalst om de koers van de nieuwe munten te laten afroepen. De aanhef van deze laatste brief ("*Comme nous atons ordonné a faire faire monnoies en nostre ville d'Alost...*"), samen met het feit dat een (nieuwe) muntmeester en een wardijn werd aangesteld, laat ons vermoeden dat op die dag (8.8.1331) het munthuis van Aalst, na een langere periode van sluiting, terug werd heropend.

Een volgende brief aan de wardijn (8) spreekt van een verandering van het gehalte van 12 greinen. We weten eveneens dat de drie grote steden (Brugge, Gent en Ieper) in december 1331 een afgevaardigde naar Aalst zenden om er de aldaar geslagen munten te beproeven (9).

Tenslotte is er de brief van 13.3.1332 (10) aan de wardijn waarbij wordt gezegd : "... *que vous fachiez baissier nostre monnoie blanche vj grains et nient plus ... un denier grant au march d'argent plus faible au march, et deux petis deniers blans aussi ... march de petis blans deniers... et de trois grains de*

loy baissiez le noire monnoie, et de toutes ces monnoies faites nouvele boiste ..."

Uit dit alles valt te besluiten dat op 8.8.1331 de munt van Aalst, na een langere periode van sluiting (althans voor wat de zilveren en zwarte munten aangaat) heropend werd voor het slaan van halve groten van 10 d. 12 gr. gehalte en van 114 per mark (2,147 g), van kwart groten van 10 d. 12 gr. gehalts en van 228 per mark (1,0735 g) en van zwarte mijten van 1 d. 21 gr. en van 264 per mark (0,9271 g). Eind november, begin december reeds ordonneert de graaf om het gehalte van de halve en de kwart groot met 12 greinen te vermindere(n). De steden moeten hiervan reeds weet gehad hebben om zo te zeggen nog voordat de inkt droog was, en zenden onmiddellijk een gezant naar Aalst om er de munten welke er van dan af werden geslagen, te beproeven. Als ook nog andere instanties zich tegen deze al te grote waardevermindering verzetten, bindt de graaf in en ziet zich genoodzaakt om op zijn besluit terug te komen en de vermindering van het gehalte te beperken tot 6 greinen, maar hij benut toch nog de gelegenheid om het gewicht lichtjes te vermindere(n) van de halve en van de kwart groten en om het gehalte van de mijten 3 greinen te verlagen.

Wij komen aldus tot drie uitgiffen voor de munt van Aalst :

periode	munt	gehalte	snede per mark	gewicht in gram
8.8.1332- ong. 1.12.1331	1/2 groot	10d. 12 gr.	114	2,147
	1/4 groot	10d. 12 gr.	228	1,0735
	mijt	1d. 21 gr.	264	0,9271
ong. 1.12.1331-13.3.1332	1/2 groot	10d.	114	2,147
	1/4 groot	10d.	228	1,0735
	mijt	1d. 21 gr.	264	0,9271
13.3.1332 - 2.4.1334	1/2 groot	10d. 6 gr.	115	2,128
	1/4 groot	10d. 6 gr.	230	1,064
	mijt	1d. 18 gr.	264	0,9271

Op 2.4.1334 wordt het munthuis overgeplaatst naar Gent ("... en nostre ville de Gand, en l'Empire, dela l'Escaut...", of tenminste werd aan Jehan Bel (11) als zilvermuntmeester en aan Jakob van Beernem als wardijn de toelating gegeven om munt te slaan te Gent (waarbij uitdrukkelijk wordt gezegd dat het in Keizers-Vlaanderen moet zijn, aan de overkant van de Schelde) op dezelfde wijze als werd gemunt in Aalst (12).

Zeer lang moet Jehan Bel zijn functie in Gent niet hebben uitgeoefend want de eerste muntrekening die we kennen is deze van Percheval du Porche voor het slaan van zilvermunt te Gent en deze vangt aan op 13.9.1334 !! Eigenaardig genoeg is de ordonnantie waarmee Percheval du Porche werd aangesteld als muntmeester gedateerd op 13.11.1334 (13). Hij krijgt opdracht te slaan :

- "*monnoie noire qui soit de sept pugeoises de Loy d'argent le roy (= 1d. 18 gr.) et xij s. (= 264) de taille au marc de Troyes et devra avoir sons cours pour une maille parisise (= 1/2 par.)*".
- "*monnoie blanche qui soit a x d. et pugeoise (=10d. 6 gr.) d'argent le roy et xij s. ij d. (= 230) de taille au marc de troies dessus dit et aura son cours pour ij d. parisise le pieos et pour vij des mailles noires dessus dictes*".

- "monnois qui soit de la loy de la blanche monnois dessus dictes, de la s. et vij d. (=115) de taille au marc de Froies dessus dictes, et aura son cours chascune piece pour vij d. parisis et pour xii mailles noires dessus dictes".

De bovengenoemde muntrekening van het Gentse munthuis (14) - men spreekt er van "grant blanc", "petit blanc" en "noire mite" - laat zich als volgt samenvatten :

16.9.1334-26.4.1337 : 82.155 mark "grant blanc" aan 115 st/m =
9.447.825 halve groten
1.10.1334-26.4.1337 : 764 mark "petit blanc" aan 230 st/m =
175.720 kwart groten
1.10.1334-26.4.1337 : 6.213 mark "noire mite" aan 264 st/m =
1.640.232 mijten.

Men kan dus gewagen van twee soorten van 1/2 groten, 1/4 groten en mijten voor de munt van Gent, beiden met munten van zelfde gehalte en snede :

2.4.1334 - 13.9.1334 : met als muntmeester Jehan Bel (de Sepenin)
13.9.1334 - 26.4.1337 : met als muntmeester Percheval du Porche.

Vanaf 25.5.1337 wordt Percheval du Porche vervangen als zilvermuntmeester door Falco da Lampaggio (welke reeds sedert 28.6.1335 goudmuntmeester was), opnieuw samen met Jehan Bel en worden de bestaande zilveren munten van 1/2 groot en 1/4 groot vervangen door een groot en een 1/3 groot.

De samenstellingsordonnantie is niet teruggevonden, maar de muntrekening van St. Baafs-bij-Gent, lopend van 25.5.1337 tot 10.6.1338 is gepubliceerd geworden (15) en leert ons dat men geslagen heeft :

"grants blancs deniers, le piece d'un gros" :

1.6.1337-26.10.1337 : 15.621,5 mark
29.10.1337-15.2.1338 : 20.550 mark
19.2.1338-20.5.1338 : 9.735 mark

dus in totaal 45.906,5 mark aan 60,5 st/m = 2.777.343 stukken ;

"petit deniers blancs, tierchelests d'un gros" :

7.6.1337-14.10.1337 : 402 mark aan 181,5 st/m = 72.963 stukken ;

"noire monnoye, c'on appelle mites" :

15.6.1337-25.5.1338 : 3.044 mark aan 264 st/m = 803.616 stukken.

Het gehalte van de zilverstukken is 9 d.

Tenslotte beschikken we ook nog over de sleischatrekening lopend van 28.6.1338 tot 16.10.1338 (16). Alhoewel de aanhef ervan zegt dat het de afrekening is voor het goud, lezen we toch onder de tweede paragraaf :

"... Item doit avoir le dit Monseigneur, pour sa signorage de sa monnoye del argent, depuis le XXVIIe jour de Juin, l'an XXXVIII jusques au XXXe jour de Jullé l'an dessusdit, et depuis le premier jour d'Aouet l'an XXXVIII jusques au VIIe jour de Novembre l'an dessusdit : trois livres i sous v deniers gros ..."

Dit bewijst dat de zilverslag wel degelijk is voortgezet tijdens deze periode. Als we aannemen dat er geen 1/3 groten meer werden

aangemunt (men stopte er immers reeds mee in oktober 1337) kunnen we uit het bedrag van de sleischat voor het zilver uitrekenen dat er tijdens deze periode nog eens 454.073 groten werden geslagen (17).

Het is eigenaardig dat men een opsplitsing maakt in de tijd (van 28.6.1338 tot 31.7. en van 1.8. tot 7.11.1338). Dit kan wijzen op een verandering van gehalte, van gewicht, van het bedrag van de sleischat of ook dat de muntbus werd geopend en met een nieuwe werd begonnen. We beschikken over geen andere gegevens welke ons hier meer duidelijkheid zouden kunnen brengen. De rekening heeft er verder alle uitzicht van een eindafrekening te zijn voor de diensten van Falco da Lampaggio. In elk geval weten we dat Falco onmiddellijk erna in dienst trad bij de hertog van Brabant.

In oktober 1338 treedt een plotse stijging op van de koers van het zilver welke het verder vervaardigen van een groot met een gehalte van 9 den. en een snede van 60,5 volledig onmogelijk maakt. J. Ghyssens stelt, in zijn meesterlijke studie over de zilverslag in Vlaanderen, Henegouwen en Brabant bij het begin van de honderdjarige oorlog (18), dat vanaf dan een nieuwe groot werd geslagen met hetzelfde gehalte en een snede van 72 stuks per mark (het type Gaillard 184).

Blockmans daarentegen (19) is van mening dat er geen muntslag meer geweest is in Vlaanderen onder Lodewijk van Nevers vanaf oktober 1338 tot april 1343, met als hoofdargument de afwezigheid van de graaf die administratieve aktes zoals muntordonnanties, moest bekrachtigen met zijn zegel.

In een brief van 14.2.1985 laat J. Ghyssens ons daarover nog volgende bedenkingen toekomen : (wij vertalen) :

"... Na het beëindigen van zijn muntslag in Vlaanderen is Falco da Lampaggio in dienst getreden van de hertog van Brabant, waarschijnlijk in november 1338. Lodewijk van Nevers heeft Vlaanderen verlaten op 13 februari 1339. Hij was dus nog in de mogelijkheid een nieuwe muntslag uit te vaardigen rekening houdend met de nieuwe marktvoorwaarden van het zilver in voege sedert oktober 1338. Aan een muntmeester kon opdracht gegeven geweest zijn groten te slaan welke waarschijnlijk het type Gaillard 184 waren. Deze groot is zeldzaam ; de slag is dus noch overvloedig noch lang geweest, maar heeft niettemin geduurd tot na het vertrek van de graaf. In zijn afwezigheid en zonder delegatie van bevoegdheid van zijnenwege, was het onmogelijk over te gaan tot de goedkeuring van de rekeningen van de muntmeester en dit is de reden waarom ze niet in de officiële archieven werden ondergebracht.

Wanneer de omstandigheden het stoppen van de slag van de groot G. 184 noodzakelijk maakten is waarschijnlijk alle muntslag stopgezet, bij afwezigheid van wettelijke geloofwaardige instructies.

De graaf is teruggekerd in Vlaanderen in oktober 1339, maar heeft opnieuw het land verlaten de dag na het ondertekenen van de conventie van Brabant, nl. op 4 december 1339. Het is mogelijk dat men hem tijdens zijn verblijf een ordonnantie heeft laten goedkeuren voor het slaan van leeuwengroten van de tweede serie, deze met de rand van elf bladeren en één leeuw. Dit type is in dit geval iets ouder dan de conventiegroot. Bij afwezigheid van de graaf was er weer geen officiële goedkeuring van de rekeningen. Dus, niets in de archieven ..."

Het is dus niet onmogelijk dat er tussen 7.11.1338 en 4.12.1339 nog groten werden geslagen, zij het dan met een ander gehalte en een andere snedo. Indien dit het geval was zal het zeer waarschijnlijk de voormelde groot G. 184 geweest zijn.

Het muntverdrag tussen Brabant en Vlaanderen van 3.12.1339 voorziet in het uitgeven van een gemeenschappelijke munt - het type met het omschrift "GANDEN-LOVAIN" (20).

De slag van de conventiegroot kan hebben voortgedaurd tot februari 1341 wanneer een nieuwe verhoging van goud- en zilverprijs een aanpassing van de waarde van de groot noodzakelijk maakte. Het is weinig waarschijnlijk dat samen met de conventiegroot nog een andere groot zou zijn geslagen.

Februari 1341 zou dus het tijdstip kunnen geweest zijn waarop de waarden waarvan sprake in de sleischatafrekening van Percheval du Porche van 16.4.1343 tot 17.10.1343 werden ingevoerd (21), ware het niet dat het eerste artikel van de uitgaven in deze rekening gewag maakt van ingrijpende werken in het munthuis van Gent, zowel voor het maken van goudmunten als voor het maken van zilvermunten. Dit kan er op wijzen dat de Gentse munt een zekere tijd heeft stilgelegen (22). Wat dan ook zou betekenen dat er tussen februari 1341 en 16.4.1343 niet werd aangemunt (23).

Tijdens de periode van 16.4.1343 tot 17.10.43 werd voor 5652 mark zilver van 8 den. (= 3768 mark fijn) verwerkt. Aangenomen dat dit enkel groten waren met een snede van 66 per mark levert ons dit een produktie op van 373.032 stuks.

Het is hier (of ten vroegste vanaf februari 1341) dat we de groot met elf bladeren en één leeuw in de rand en een arend voor het omschrift situeren.

Vervolgens zou dan de groot der drie steden ("*moneta Flandria trium villarum*") met omschrift "*MONETA NOVA COMITIS*" (G. 185) gemaakt zijn op verordening van de stedelijke magistraat waarvan dan de slag zou zijn voortgezet tot aan de dood van Jakob van Artevelde en de terugkeer van Lodewijk van Nevers in juli 1345. Het is logisch dat Lodewijk van Nevers, wat men de rebellenmunt zou kunnen noemen, niet verder liet slaan en een lichtjes gewijzigd type (de leeuwengroot met het kruisje) terug invoerde. Het zullen dan ook deze munten zijn welke we terug vinden in de rekening van "*Ops, dit Jehan Percheval du Porche*" (24) van 20.1.1346 tot 20.11.1346. De groot heeft er nog een gehalte van 7 den. 16 gr. en een snede welke terug 66 moet zijn geweest (25). Er werden in totaal 10.909 mark zilver van 7 den. 16 gr. verwerkt, wat ons (terug in de veronderstelling dat het allemaal groten waren) een hoeveelheid oplevert van 719.994 stuks.

II. DE VONDSTEN

Veel vondsten waarin de munten van Lodewijk van Nevers voorkomen zijn er niet. Enkel de in 1891 beschreven vondst (genoemd van Gent) bevat een tamelijk hoog percentage, in alle andere vondsten is dit percentage bijzonder laag. Bovendien zijn in de oudste vondst (Mechelen, verstoep in ca. 1340) slechts twee denieren met L voorhanden, waarvan de auteur dan nog zegt: "... *Quant aux deniers de Louis de Crécy, ceux là sont très rares...*". In geen enkele van de vroegere vondsten in België (Manderfeld, 1333 en Bekkevoort, 1337-45) of in het buitenland (Boyton, 1324, Lochmaben, 1325, Aberdeen, 1330) werden munten van Lodewijk van Nevers aangetroffen. Dit is een aanwijzing dat er inderdaad geen muntslag zou zijn geweest vóór 1331, alvast niet op naam van Lodewijk van Nevers.

Ziehier ten andere de lijst van de vondsten :

1.	Mechelen (1847) (26)	ca. 1340	denier met L van Aalst	2 eks.
2.	Momalle (1894) (27)	max. 1340	leeuwengroot	1 eks.
3.	Marche (1922) (28)	ca. 1350	denier met L van Aalst	1 eks.
4.	Gent (1891) (29)	ca. 1360	1/2 groot Aalst 1/2 groot Gent	65 eks.
			meer dan 100 eks.	
			1/4 groot Aalst	20 eks.
			1/4 groot Gent	7 eks.
			groot G. 184	3 eks.
			groot G. 185	7 eks.
			groot G. 201	106 eks.
			groot G. 202	92 eks.
			conventiegroot G. 206	4 eks.
			1/3 conventie- groot G. -	4 eks.
5.	Aalbeke (1907) (30)	ca. 1360	1/2 groot Gent	1 eks.
6.	Saint Pol de Léon, FR (31)	ca. 1364	?	1 eks.
7.	Kerguehic, FR (1936) (32)	ca. 1364	leeuwengroot	21 eks.
8.	Kortrijk (1898) (33)	ca. 1365	leeuwengroot	1 eks.
9.	Sleidinge (1848) (34)	na 1369	denier met L van Gent	7 eks.
10.	Aken, BRD (1902) (35)	1407 of 1412	denier met L van Aalst denier met L van Gent	7 eks. 10 eks.
11.	Vorden, NL (1942) (36)	na 1432	leeuwengroot	8 eks.

III. DE MUNTEN ZELF

Bij het onderzoek van de verschillende munten welke we konden bezichtigen hebben we enkele typische detailverschillen kunnen optekenen welke de muntmerktekens kunnen zijn die een verandering van het gehalte of/ en van de muntmeester aanduiden.

Wij zijn ervan overtuigd dat in deze periode bij elke gehalteverandering (was niet gemakkelijk te controleren) ook een merkteken werd aangebracht waardoor men onmiddellijk het gehalte kon herkennen. Dat ook de muntmeester op de door hem of onder zijn verantwoordelijkheid geslagen munten een teken aanbracht is niet te verwonderen.

Het zou dus logisch zijn dat de laatste uitgifte van Aalst en de eerste van Gent dezelfde kenmerken vertonen want op het ogenblik van overbrengen van de muntwerkplaats van Aalst naar Gent veranderde het gehalte niet en bleef de muntmeester dezelfde.

En we vinden inderdaad munten terug van Aalst en Gent met juist dezelfde kenmerken. Het zijn onze nummers 12, 14, 18, 19 en 20 voor de halve groten (* van COMES met twee ringetjes binnenin, L van FLAD als *l*, zelfde E's) en nummers 15, 16 en 21 voor de kwart groten (L van FLAD terug als *l*, zelfde E's, O van COMES leeg). Onvermijdelijk moeten dan ook de munten van Aalst welke deze kenmerken niet vertonen van de 1ste en de 2de uitgifte zijn geweest.

Het is verder opvallend dat steeds *E* wordt gebruikt bij de halve

groten, € voor de kwart groten van de 1ste en de 2de uitgifte van Aalst en terug E voor alle kwart groten van latere datum (behalve nr. 15).

De andere voorkomende verschillen zoals het gebruik van nu eens A en dan A bij bijna alle types of het gebruik van arenden welke naar links kijken (enkel bij nr. 13) kunnen we niet verklaren, maar we zijn ervan overtuigd dat dit geen toeval of willekeur was. Voor de zilvermunten van na 25.5.1337 verwijzen we de lezer naar de grondige studie van J. Ghyssens. Buiten de enkele punten welke we hebben aangehaald onder het eerste hoofdstuk hebben we daarsaaniets toe te voegen of te veranderen. Er rest ons dan nog enkel te spreken over de 1/3 groot en over de "zwarte" munten geslagen na 25.5.1337.

Van de 1/3 groot weten we dat hij werd geslagen vanaf 7.6.1337 en dat deze munt niet zeer in smaak moet zijn gevallen (lees : weinig opbracht aan sleischat) want reeds vier maand later werd de slag ervan gestopt.

wij zijn het opnieuw volledig eens met J. Ghyssens waar hij zegt dat gedurende deze vier maanden de 1/3 groot met de leuwenkoppen in de kwartieren, moet zijn geslagen.

De 1/3 groot met arend en tien bladeren moet hebben thuis gehoord bij de uitgifte van 1343 (of 1341-43) (37).

Deze met elf bladeren verwijzen we naar ten vroegste de uitgifte van 1346 of naar de muntslag van Lodewijk van Male, wat meer waarschijnlijk is.

Tenslotte blijft er nog de 1/3 conventiegroot welke natuurlijk bij de conventiegroot van 1339 moet worden ondergebracht (38).

Voor wat de zwarte munten betreft van na 25.5.1337 weten we eveneens uit de geschreven stukken dat er werden geslagen van 13.6.1337 tot 25.5.1338.

Ook tijdens de volgende perioden kunnen mijten geslagen zijn. We beschikken echter enkel over sleischatrekeningen en gezien op "zwarte" munten geen sleischat werd geheven zijn ze er ook niet op vermeld.

Bij gebrek aan enig bewijsstuk onthouden we ons dan ook van elke klassering van de twee overige types mijten met name de mijt met G/A/N/D in de kwartieren en deze zonder naam van de stad.

IV. CATALOGUS

A. Muntplaats Aalst, 1ste en 2de uitgifte (8.8.1331-13.3.1332).

Detail A

Detail B

Detail C

- Kenmerken : halve groten : L van ALOSTENSIS als E
 L van FLAD als F
 O van C - OMES leeg (detail B)
 E's steeds als E (detail C)
- kwart groten : L van ALOSTENSIS als L, E of F (detail
 L van FLAD als L, E of F
 O van OMES leeg (detail B)
 E's steeds als E (detail C)
- mijten : L van ALOSTIS als L of E
 L van PLA steeds L
 O van COM steeds leeg
 E's als E of E

1. Halve groot

Vz. Klimmende leeuw in een epicycloïde van zes bogen, waar-
 omheen het omschrift :

+ MORETA: ALOSTENSIS

Kz. Gevoet kruis dat het omschrift snijdt. In de kwartieren
 afwisselend een leeuw en een éenkoppige arend.

LVDO - VICI C - OMES - FLAD,
 arenden kijken naar rechts (39).
 Priv. verz.

2. Kwart groot

Vz. Klimmende leeuw met er omheen het omschrift :
 + MORETA: ALOSTENSIS

Kz. Rort gevoet kruis met er omheen het omschrift :

+ LVDOVIC : COMES : FLAD
MPKB (1,01 g) ; Gaillard nr. 195.

3. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEOSTENSIS
Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD
Priv. verz. (0,92 g) ; Kat. Dawismes pl. X, 195.

4. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEOSTENSIS
Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD
MPKB (0,93 g).

5. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEOSTENSIS
Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD (40).
Priv. verz. (2 eks.).

6. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEOSTENSIS
Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD
Museum Aalst (0,93 g) ; Gaillard nr. 196 (geeft aan met
E- in LVDOVIC en met FLAD).

7. Kwart groot

Vz. + MONETA: APOSTOLIS
 Kz. + LVDVIC: COMES: FLAD
 MPKB (0,98 g).

8. Mijt

Vz. Hoofdletter L tussen twee klavers. Boven en onder drie bolletjes. Er omheen het omschrift :

+ MONETARALOSTS

Kz. Gevoet kruis dat het omschrift snijdt :
 LVD - COM - FLA - DRI

Priv. verz. ; Gaillard nr. 197, 199 ; Kat. Dewismes
 pl. XI, 208 (41) ; vondst Aken nr. 55a (0,81 g ; 0,55 g).

9. Mijt

Vz. + . MONETA:ALOSTS

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

MPKB (0,87 g).

10. Mijt

Vz. + MONETASALOSTS

Kz. LVD - COM - FLA - DRI
 MPKB (0,74 g ; 0,64 g).

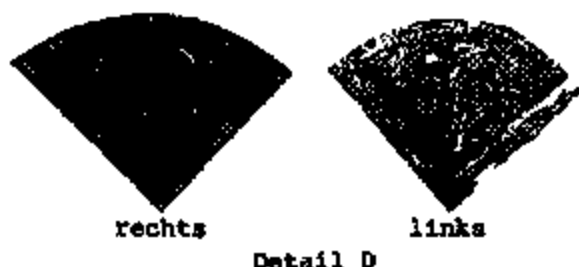
11. Mijt

Vz. + MONETA:ALOSTS

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Vondst Aken nr. 55 b, c (0,68 g ; 0,62 g) (42).

B. Muntplaats Aalst, 3de uitgifte (13.3.1332-2.4.1334).

- Kenmerken : halve groten : L van ALOSTENSIS steeds als B
 L van F^oAD steeds als b
 O van COMES gevuld met twee
 ringetjes (detail C)
 E's steeds als E
- kwart groten : L van ALOSTENSIS als B
 (43) L van F^oAD steeds als b
 O van COMES leeg
 E's meestal als E, uitzonderlijk
- mijten : L van ALOSTIS als B
 L van PLA steeds als L
 O van COM leeg
 E's als E

12. Halve groot

Vr. + MORETA : ALOSTENSIS

Kz. LVDO - VICI C - COMES - F^oAD
 arenden kijken naar rechts (44) (detail D).

MPKB (2,04 g ; 1,90 g ; 1,75 g ; museum Aalst (2,04 g ;
 2,035 g) ; priv. verz. (2 eks.).

13. Halve groot

Vz. en Kz. zoals onder nr. 11 maar arenden kijken naar links (detail D).

MPKB (2,05 g ; 2,04 g) ; priv. verz. (2,07 g) (45).

14. Halve groot

Vz. + MONETA : AEGOSTENSIS

Kz. LVDO - VIC : C - COMES - FLAD, arenden kijken naar rechts.

MPKB (2,01 g ; 2,00 g) ; priv. verz. (1,875 g).

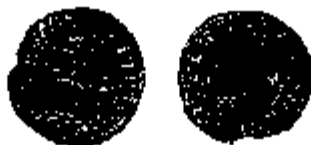
15. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEGOSTENSIS

Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD

Priv. verz.

16. Kwart groot

Vz. + MONETA : AEGOSTENSIS

Kz. + LVDOVIC : COMES : FLAD

Museum Aalst (0,945 g) ; priv. verz. (0,96 g).

17. Mijt

Vz. + MORETA § ALIOSTS § $\frac{L}{3}$ §
 Kz. LVD - COM - FLA - DRI
 Priv. verz. (0,665 g).

C. Muntplaats Gent, 1ste en 2de uitgifte (2.4.1334-26.4.1337)(46).

18. Halve groot

Vz. + MORETA § GANDEMISIS
 Kz. LVDO - VIC § C - @MES - FLAD ,
 arenden kijken naar rechts.
 Priv. verz. (1,815 g).

19. Halve groot

Vz. + MORETA § GANDEMISIS
 Kz. LVDO - VIC § C - @MES - FLAD ,
 arenden kijken naar rechts (44).
 MPKB (2,12 g ; 2,06 g ; 2,06 g ; 2,01 g ; 2,12 g) ;
 priv. verz. (2,07 g).

20. Halve groot

Vz. zoals nr. 18 maar Kz. met : LVDO - VIC § C - @MES - FLAD,
 arenden kijken naar rechts (47).
 MPKB (? g) ; priv. verz. (1,63 g).

21. Kwart groot

Vz. + MONETA GANDENSIS (48)

Kz. + LVDOVIC COMES FFLAD

MPKB (0,96 g).

22. Mijt

Vz. + MONETA GANDENSIS $\text{†} \text{L} \text{†}$

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Vondst Aken nr. 56 b, d (0,85 g) ; Gaillard nr. 192 ;
Kat. Dewismes pl. X, 205 (met GANDENS)

23. Mijt

Vz. + MONETA GANDENSIS $\text{†} \text{L} \text{†}$

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Priv. verz. ; Kat. Dewismes pl. XI, 204 (met GANDENS).

24. Mijt

Vz. + MONETA GANDENSIS $\text{†} \text{L} \text{†}$

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Vondst Aken nr. 56 c ; Gaillard nr. 193 (met R in COM) ;
Kat. Dewismes pl. XI, 202 (ook met R in COM).

25. Mijt

Vz. + MONETA GANDENSIS $\text{†} \text{L} \text{†}$

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Priv. verz. ; vondst Aken nr. 56 e (maar met LVI i.p.v. LVD).

D. Muntplaats Gent, uitgifte van 25.5.1337 tot 16.10.1338.

26-29. Groten

Zie hiervoor J. Ghysens in *Revue Belge de Numismatique* 120,
1974, p. 133, nr. 1 a tot d, pl. I, nr. 1 tot 4.

30. 1/3 Groot

Vz. Klimmende leeuw met omschrift er omheen ;

* MONETA FLANDRIE

Kz. Lang gevoet kruis met in elk kwartier een leeuwenkop en het omschrift :

LVD - OVI - C¹ CO - MES

. MPKB (0,85 g) ; *BHWA* 1881-82, pl. II, 1.

E. Muntplaats Gent, uitgifte van oktober 1338.

31-33. Groten

Zie hiervoor J. Ghyssens in *RBN* 120, 1974, p. 134, II. a tot c, pl. 1, 9 en 10.

F. Muntplaats Gent, conventiemunten in uitvoering van het verdrag van 4.12.1339.

34. Groot

Zie hiervoor J. Ghyssens in *RBN* 120, 1974, p. 135, IV en fig. 3 blz. 130.

35. 1/3 Groot

Vz. Klimmende leeuw met er omheen het omschrift :

+ GANDENSIS : LOVA IM¹

Kz. Kort gevoet kruis met er omheen het omschrift :

+ LVDI COMI IONI DVX

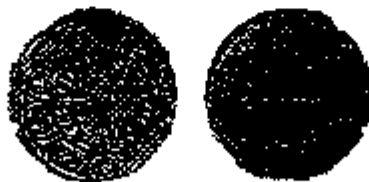
MPKB (0,84 g ; 0,68 g).

G. Muntplaats Gent, uitgifte van 16.4.1343 tot 17.10.1343 (eventueel reeds aangevangen in 1341).

36-39. Groten

Zie hiervoor J. Ghyssens in *RBN* 120, 1974, p. 133-34, 2a tot d, pl. 1, 5 tot 8.

40. 1/3 Groot

Vz. Klimmende leeuw met er omheen het omschrift. Alles in een boord van 10 cirkelbogen waarin een hulsteblad en 1 cirkelboog in dewelke een arand.

+ MONETA-FLAND¹

Kz. Gevoet kruis dat het binnenomschrift snijdt :

Binnenomschrift : LVD - OVI - C-CO - MES

Buitenomschrift : SIT-MON¹ DLI¹ - IRV¹ XPI BRD¹ 52

MPKB (1,26 g).

H. Muntplaats Gent, uitgifte van "de drie steden" (1343-45).

41. Groot

Zie hiervoor J. Ghyssens in *ABN* 120, 1974, p. 135, III en pl. I, 11.

I. Muntplaats Gent, uitgifte van 20.1.1346 tot 20.11.1346.

42. Groot (49)

Vz. Klimmende leeuw met er omheen het omschrift. Alles in een boord van 11 cirkelbogen waarin een hulstebled en 1 cirkelboog met leeuwte.

+ MONETA FLARD!

Kz. Gevoet kruis dat het binnenomschrift snijdt :

Binnenomschrift : LVD - OVI - C⁴ CO - NES

Buitenomschrift : + BRDICTV: SIT: NO: Q: (D): : FLRI: I: H: V: X: P: I

MPKB (3,40 g) ; priv. verz. (3,34 g).

J. Muntplaats Gent, chronologisch niet toegewezen munten.

43. Conventiegroot (50)

Vz. Klimmende leeuw links met er omheen het omschrift. Alles in een boord van 12 cirkelbogen met in elk een roosje.

* MONETA FLARD

Kz. Gevoet kruis dat het binnenomschrift snijdt :

Binnenomschrift : ION' - DVX - BRA - BAR

Buitenomschrift : + BO: DICTV: SIT: NOM: : D: I: FLRI: I: H: V: X: P: I

Priv. verz. : *ECMP* vol. XVI (1966), p. 65-66.

44. Mijt

Vz. Hoofdletter L tussen twee klavers. Boven en onder drie aan elkaar verbonden bolletjes. Er omheen het omschrift (51) :

+ (M)ONETA: GARDENS *L*
[^]
_^

Kz. Gevoet kruis dat het omschrift snijdt. In de kwartieren G/A/R/D.

LVD - COM - FLA - DRI

MPKB (0,47 g).

45. Mijt

Zoals hierboven maar :

Vz. + MORETA·GAN(...) Φ $\frac{L}{A}$ Φ

Kz. LVD - COM - FLA - DRI. In de kwartieren R/D/G/A
MPKB (0,74 g).

46. Mijt (52)

Zoals hierboven maar :

Vz. + MORETA;ALOSTS Φ $\frac{L}{A}$ Φ

Kz. LVD - COM - FLA - DRI. In de kwartieren A/R/ D/G.
MPKB (0,80 g).

47. Mijt

Zoals hierboven maar :

Vz. (+ MOR)ETA;ALOS(TS) Φ $\frac{L}{A}$ Φ

Kz. LVD - COM - FLA - DRI. In de kwartieren G/M/D/A
MPKB (0,60 g).

48. Mijt

Vz. Hoofdletter L tussen twee klavers. Boven en onder drie ringetjes. Er omheen het omschrift :

+MORETA+FLANDRIE Φ $\frac{L}{A}$ Φ

Kz. Lang gevoet kruis dat het omschrift snijdt :
LVD - COM - FLA - DRI
Vondst Aken nr. 58a (6 eks.).

49. Mijt

Zoals hierboven maar :

Vz. + MORETA Φ FLANDRIE Φ $\frac{L}{A}$ Φ

Kz. LVD - COM - FLA - DRI
Priv. verz. (0,63 g).

50. Mijt

Zoals hierboven reax ;

Vz. +MONETA & FLANDRIE

Kz. LVD - COM - FLA - DRI

Vondst Aken nr. 58b ; Gaillard nr. 204 ; Kat. Dewismes pl. XI, 209 (53).

NOTEN

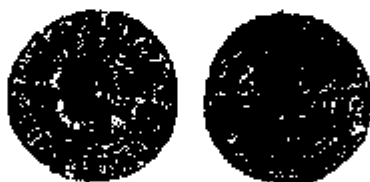
1. A. BARCK, *De goudaanmunting in Vlaanderen onder Lodewijk van Nevers (1322-1398)*, in *Jaarboek E.G.M.P.* 1983, p. 49-60.
2. Het zijn de stukken welke te vinden zijn in het Algemeen Rijksarchief te Brussel (ARB), Rekenkamer - Rolrekeningen, nrs. 2526 tot 2531 en gepubliceerd in V. GAILLARD, *Recherches sur les monnaies des comtes de Flandre*, Gent 1857 - Pièces justificatives nrs. XVII tot XXII, p. 31-63. Verder de tot heden ongepubliceerde stukken bewaard te Rijsel, Archives départementales du Nord (ADN), série B 1595, folio 82v°, 83r°, 84r°, 84v° en 1565 nrs. 404, 456, 474 en 475.
3. ADN, serie B 1595, f° 82 v° en 83 r°.
4. Wegens aantasting is de tekst van het manuscript zeer moeilijk te lezen. J. Ghyssens leest Jehan de Sepenin de le Diot de Milan, maar denkt dat het eerder de le Duché de Milan moet zijn. F. en W.P. BLOCKMANS (zie hierna nota 19) lezen Jehan de Septare.
5. Dit bewijst dat we wel degelijk met 1/2 groten en 1/4 groten te doen hebben en niet met 2/3 groten en 1/3 groten zoals sommige auteurs nu nog aangeven. De groot welke vanaf mei 1337 werd geslagen had een koers van 12 d. parisien. De munten welke overeenkomen met een koers van 6 d. parisien en 3 d. parisien moesten derhalve 1/2 en 1/4 groten zijn.
6. ADN, serie B 1595, f° 83.
7. In de verschillende stukken genoemd : Jaque de Bernaem, ... Bernehem, Jaquemon de Bernaem, Jacqueme de Bernehem, Jaquimon de Bernem.
8. ADN, serie B 1595, f° 84 r°. Dit stuk is weliswaar ongedateerd maar is in de archieven bewaard tussen twee andere teksten, de eerste van 27.11.1331, de tweede van 12.2.1332. Het is eveneens fel aangetast en verschillende delen van de tekst zijn verdwenen of onleesbaar.
9. J. VUYLSTEKE, *Gentse stads- en baljuwrekeningen 1280-1338*, Gent, 1900, p. 805.
10. ADN, serie B 1595 f° 84 v°.
11. Dit zou hetzelfde personage kunnen zijn als Jehan de Sepenin.
12. ADN, serie B 1565, nr. 404.

13. ADN, serie B 1565, nr. 474. Als er een verschrijving van de datum zou gebeurd zijn, wat waarschijnlijk is, moet het noodzakelijk in dit stuk geweest zijn.
14. V. GAILLARD, *op.cit.*, P.J. XVII en XVIII. Alle rekeningen werden door ons nauwkeurig gecontroleerd. Waar mogelijk werd uit de gegevens van aantal geslagen stukken en verwerkte mark de snede berekend.
15. V. GAILLARD, *op. cit.*, P.J. XX.
16. V. GAILLARD, *op. cit.*, P.J. XXI.
17. In de veronderstelling dat het gehalte (9 den.), de snede (60,5) en de sleischat (5 d. groot per mark) zich niet wijzigde, geeft dit :
117 lb. 1 s. 5 d. = 28.145 d. gedeeld door 5 = 5.629 mark zuiver zilver, geeft (x12/9) 7.505 1/3 mark gemunt metaal met een snede van 60,5 = 454.073 groten.
18. J. GHYSSENS, *Le monnayage en Flandre, Hainaut et Brabant au début de la guerre de cent ans*, in *Revue Belge de Numismatique* 110, 1974, p. 109-'91.
19. F. en W.P. BLOCKMANS, *Devaluation, coinage and seignorage under Louis de Nevers and Louis de Male, counts of Flanders 1330-84*, in *Coinage in the Low-Countries (880-1550) - The third Oxford symposium on coinage and monetary history - BAR International series 54*, 1979, p. 69-94.
20. Over de begin datum van uitgifte van de conventiegroot bestaat twijfel. J. Ghyssens *op. cit.*, p. 132 oppert de veronderstelling dat dit eerst in februari 1341 was.
F. en W.P. BLOCKMANS, *op.cit.*, zijn veel orestischer en brengen de hypothese naar voor dat de conventiegroot enkel in Brabant en nooit in Vlaanderen werd aangemunt, maar natuurlijk wel een wettelijke koers in Vlaanderen had.
21. V. GAILLARD, *op. cit.*, P.J. XXII.
22. J. GHYSSENS, *op. cit.*, p. 129.
23. Zie ook voor een chronologische rangschikking van de groten: Jean Duplessy, *Chronologie et circulation des gros au lion flamands (1337-1386)*, in *BCEN* 11, 1974, p. 97-105.
24. Dit is vermoedelijk niet dezelfde Percheval als deze uit de voorgaande tekeningen.
25. V. GAILLARD, *op. cit.*, P.J. XXIII.
26. DE COSTER, *Notice sur un dépôt de monnaies de cuivre blanches du 14e siècle, découvert à Malines en 1847*, in *RBN* 6, 1850, p. 215-235.
27. J. SIMONIS, *Trouvaille de Romalle*, in *RBN* 50 1894, p. 77-79.
28. V. TOURNEUR, *La trouvaille de Marche*, in *RBN* 74, 1922, p. 218-226.
29. A. DE WITTE, *Trouvaille dite de Gand*, in *RBN* 47, 1891, p. 457-468.
30. W. VANDERPIJPEN, *Le trésor d'Aalbeke (XIVe siècle)*, in *BCEN* 15, 1978, p. 71-73.
31. *RNB* 1, 1841-43, p. 343-344.

32. A.D. in *RN* 4e série, tome 39, 1936, p. 355-356.
33. A. DE WITTE, *Trouvaille près de Courtrai* in *RBN* 54, 1898, p. 469-470.
34. Ch. DEB DUYTS in *RBN* 4, 1848, p. 281-282, onder *Mélanges*.
35. P. JOSEPH in *Frankfurter Münzzeitung* 3, 1903, p. 454.
36. M.A. EVELEIN, *Een vondst van zilveren munten te Vorden in 1942 op 't Haller onder Vorden*, in *Jaarboek* 30-32, 1943-45, p. 69-88.
37. De toewijzingen van de 1/3 groten en van de mijten van na 25.5.1337 zijn hypotheetisch, wij vonden inderdaad geen enkel concreet gegeven welke deze toewijzingen zou kunnen steunen.
38. De munten met onschriften + MONETA: AMWERGIS, + MONETA: HALEMS, + MONETA: LVCEBVR waarop ofwel de naam van de graaf van Vlaanderen of deze van het graafschap beschouwen we niet als munten van het graafschap Vlaanderen. Waarschijnlijk hadden ze wel wettelijke koers in het graafschap.
39. V. GAILLARD, *op. cit.* geeft onder nr. 194 een 1/2 groot aan met op :
 Vz. : + MONETA: ALOSTENSIS
 Rz. : LVDO - VIC:G - COME - FLAD , aranden kijken naar rechts.
40. Het British Museum bezit een 1/4 groot overgeslagen op een sterling van Londen (plaafterafdruk in *MPKB*) waarop we menen te lezen :
 Vz. : + MONETA:ALOSTENSIS
 Rz. : LVDOVIC: COME S:FLAD
 De E en de A van FLAD zijn echter twijfelachtig.
41. L. DESCRAMPS de PAS in *Catalogue descriptif et raisonné de la collection de feu M. Ad. Dewismes à Saint-Omer*, Parijs, 1875 geeft op pl. XI, 207 een milt aan met op Vz. :
 MONETA ALOSTENSIS.
 Dezelfde milt werd ook door GAILLARD, *op. cit.* aangegeven onder nr. 198.
42. C.A. SERRURE, *Catalogue de la collection Vernier, brouillon rédigé en 1880*, geeft onder nr. 578 dezelfde milt aan uitgevoerd als zwaargewicht, zonder echter het gewicht aan te geven.
43. Een variante van de kwart groot welke we niet kunnen thuisbrengen, maar waarvan we vermoeden een hagemunt te zijn, heeft als onschrift (de drie exemplaren welke we zagen waren allen verschillend) :
 a) + MONETA ALOSTENSIS en + LVDO: COME FLANDRIE
 (priv. vert.)

- b) + MORETA ALOSTEMSIS en (+LV)DOS CO(M)E S FLANDRIE (MPKB)
- c) + MORETA ALOSTEMSIS en +LVDOS COMES FLANDRIE (Kat. Dewismes pl. X, 196).
44. A. DE WITTE, op. cit., zegt dat de aranden soms tweekoppig zijn, en dat de specimen met de kop "naar rechts gedraaid" zelden zijn. Wij zagen geen enkel exemplaar met tweekoppige aranden (het is soms moeilijk te onderscheiden) en de aranden kijken, behalve voor nr. 13 altijd naar rechts (d.w.z. de linkerkant van een waarnemer als hij de munt bekijkt - spiegeleffect). Dezelfde bemerking is geldig voor nr. 19, welke met tweekoppige aranden wordt getekend door Gaillard (nr. 187), in Kat. Dewismes (nr. 192) en door Engel en Serrure (nr. 1688).
45. Een private verzamelaar gaf een gelijkaardig stuk aan met op Kz. : LVDO - VIC & C - OMES - FLAD
46. We zouden onvolledig zijn moesten we ook niet de eigentijdse valse munten vermelden :
- a) Halve groot in biljoen met : MORETA GANDERSIS en LVDO - VIC & C - OMES - FLAD (lege O, K in FLAD, aranden kijken naar rechts) (MPKB 2,25 g) ;
- b) idem naar met A op Vs. en Kz. (MPKB 2,13 g) ;

- c) kwart groot in biljoen met : + MORETA GANDERSIS en + LVDOVIC COMES FLAND (MPKB 1,11 g ; 1,04 g ; priv. verz. 2 eks.).

Alle vier deze munten hebben dezelfde foutieve kenmerken in het omschrift : FLAND i.p.v. FLAD.

47. A. DE WITTE, op. cit., geeft een variante aan met op Kz. : LVDO - VIC & L' - OMES - FLAD.
48. A. DE WITTE, op. cit., zegt dat in de vondst (van Gent) drie 1/4 groten voorkwamen met E's en vier stukken met E's waarvan één van deze laatste tevens als interpunctief had i.p.v. S.
49. Zie hierover J. DUPLESSY, op. cit.

50. E. VANDERCAMMEN, *Een conventiemunt van Jan III, hertog van Brabant (1312-55) en Lodewijk van Crécy, graaf van Vlaanderen (1322-46)*, in *Tijdschrift EGMP*, XVI, 1966, p. 65-66.
C.A. SERRURE, *op. cit.*, geeft onder nr. 592 een zelfde stuk aan maar met ~~MONETA~~ MONETA · BRAB en LVD - OVI - C'CO - MES.
51. V. GAILLARD, *op. cit.*, nr. 190 en *Kat. Bewismes*, pl. XI, 201 geven een variante aan met + MORETAIGARDENSIS.
52. Tenzij we met eigentijdse vervalsingen of hagemunten te doen hebben kunnen we de nrs. 46 en 47 niet thuisbrengen. De muntslag in Aalst was reeds meer dan drie jaar geëindigd.
53. In MPKB bevinden zich twee zwaargewichtmunten van dit type, de ene van 12,58 g, de andere van 11,24 g.

Tot slot wensen we hier onze oprechte dank uit te spreken aan de verschillende personen welke ons hun hulp hebben verleend bij het uitwerken van deze studie. Het is dank zij hen dat we deze tot een goed einde konden brengen.

In het bijzonder danken we Dhr. J. Lippens en A. Van Keymeulen van het MPKB, Dhr. De Vos van het Museum van Aalst, en verder Dhr. B. Coppens, Moorsel, Genaert, Braine l'Alleud, J. Ghyssens, Brussel en W. Temmerman, Aalst.

Aimé RAECK